

ŠIUOLAIKINIS

lietuvių kalbos naikinimas

Šilutės rajono savivaldybės kalbos tvarkytoja
VITA STULGIENĖ

Savivaldybių asociaciją ir kalbos tvarkytojus nepaliauja nemaloniai stebinti Valstybiniame kalbos įstatymo projekte atsiradusios 22 straipsnio pataisos. Dėl dešimtmetį besitęsiančio Valstybinės kalbos įstatymo naujos redakcijos svarstymo kiekvienai Seimo kadencijai tenka vis tą patį įrodinėti, kad pražūtinga naikinti iš Vietos savivaldos įstatymo valstybės deleguotą savivaldybės kalbos kontrolės funkciją. Savivaldybių asociacijai, kalbos tvarkytojams, kaip Nacionalinės premijos laureatė Giedra Radvilavičiūtė sako, „kalbos gynėjams, kurie paprastai traktuojami kaip patriotinės atgyvenos“, rūpi lietuvių kalbos likimas, todėl jie ne kartą kreipėsi į Seimo narius, į Kultūros ministeriją. Štai ištrauka iš Lietuvos savivaldybių asociacijos 2015-03-16 rašto Nr.(13)-SD-156 Kultūros ministerijai: „Lietuvos savivaldybių asociacija (toliau – LSA), išanalizavusi pateiktus derinti teisės aktus ir vadovaudamasi 2014 m. rugsėjo mėn. savivaldybių apklausos duomenimis bei 2014 m. rugsėjo 3 d. LSA valdybos posėdžio priimtu nutarimu, pakartotinai pažymi, jog nepitaria siūlymui panaikinti savivaldybės perduotą funkciją „valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrolė“ ir įsteigti teritorinius Valstybinės kalbos inspekcijos padalinius“. Vėl pakartotinai ir vėl atstovų balsas lyg pats sau aidi tyruose, nes liepos mėnesį vis tiek Valstybinės kalbos inspekcijos ir Seimo nario Valentino Stundžio parengtas projektas (manychiau, suderintas su Kultūros ministerija) buvo svarstomas Seimo Kultūros, mokslo ir švietimo komitete ir tik pritrūkus vieno balso liko nepriimtas. Nuo šių metų sausio pirmos dienos kalbos tvarkytojų turėjo nelikti savivaldybėse. Bet ir vėl lyg tyčia jie liko, ir vėl lyg Dievo ranka jiems buvo ištiesta, ir vėl jie kreipėsi į Seimo narius, kurie neabejingi lietuvių kalbai. Deja, nei Valstybinė lietuvių kalbos komisija, nei Valstybinė kalbos inspekcija jau daugelį metų kalbos tvarkytojų neinformuoja, kokius Valstybinės kalbos įstatymo pakeitimus su Seimo nariu V. Stundžiu jie sugalvojo ir kokiu būdu juos proteguoja, o kas turėtų ginti projektą, kuriame kalbos tvarkytojai būtų įrašyti ir toks projektas pateiktas Seimui, taip pat niekam neaišku. Paslaptinai kiekvieną kadenciją Seime stumiamas Kalbos inspekcijos projektas lyg koks kerštas ar privilegija suardyti daugiau nei 20 metų kurtą valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrolės sistemą, tarsi kalbos tvarkytojų ir nebuvo tuos dvidešimt metų.

Šiandieninėje valstybėje lyg ir įteisinami poelgiai be loginės minties, remiamos dviprasmybės: kaip nori, taip suprask. Keistai atrodo Valstybinės inspekcijos viršininko Donato Smalinsko susireikšminimas Seimo Konstitucijos salėje Valstybinės kalbos įstatymo 25-mečio proga, nes jis papasakojo, kaip sunkiai reikėjo įrodinėti merams, kad įsteigtų kalbos tvarkytojų etatus. Paklausus, kodėl jie šiuo metu naikinami, iškilmingoje salėje įsivyravo tylą, o atsakymo nebuvo nei iš vienos atsakingos institucijos. Niekaip negaliu pamiršti buvusios Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkės Danguolės Mikulėnienės

žodžių: „Pasistengiau, kad kalbos tvarkytojų funkcija būtų įrašyta į Vietos savivaldos įstatymą, kad kokiam nors merui nekiltų mintis, jog kalba yra nesvarbi“. Gyvenimas parodė, kad merams puoselėjama tiksliai mintis daug svarbiau negu kalbos institucijoms. Pastarąją Seimo kadenciją kalbos tvarkytojams vėl teko kreiptis pagalbos į Seimo Pirmininko pavaduotoją Kęstą Komskį, kuris parodė didelį susirūpinimą dėl kalbos statuso. Aukščiausiosios lietuvių kalbos institucijos bejėgės, kaip turbūt bejėgė Kalbos inspekcija pataisyti televizijos laidos pavadinimo „Yra kaip yra“ ir kitų netaisyklingų kalbos vartojimo atvejų. Todėl daugelis ir sakome: „Yra kaip yra“. Bet imame ir pasitaisome, kad tai nebūtų kaip įkryrėjės posakis „galvos skausmas“.

Ankstesniame 2006 metų Valstybinės kalbos įstatymo projekte buvo įrašyta, kad įstatymo vykdymą kontroliuoja ir savivaldybių kalbos tvarkytojai. Tai buvo teisinga, nes ši valstybės deleguota funkcija dvidešimt penkerius metus veiksmingai buvo atliekama. Bet Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė Daiva Vaišnienė tuo labai abejoja, jai atrodo, kad prevencinis darbas nereikalingas, valstybinėse įstaigose specialistai privalo puikiai mokėti valstybinę kalbą ir kalbos tvarkytojų nereikia. Bet reikia net kelių juristų, juk specialistai savo įstatymus taip pat turi puikiai išmanyti, bet reikia Kalbos inspekcijos, juk visi raštingi, o gal mes laukiamė Nyderlandų pavyzdžio, kai gimtąją kalbą reikės tiek pat mokėti, kiek užsienio, ir taip egzaminuosime būsimus specialistus.

Dabartinei Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkei D. Vaišnienėi kliūva, kad ministerijose nėra deleguotos valstybinės kalbos priežiūros funkcijos, o savivaldybės privilegijuotos. Norisi paklausti, kas trukdo gerbiamai pirmininkei pakovoti, kad ta funkcija būtų, kas gina, formuoja kalbos politiką. Ministerijos pačios įsteigė kalbos tvarkytojų etatus, išskyrus Kultūros ministeriją. Drįstu pasakyti, kad pastarosios raštingumo lygis ir yra žemiausias iš gaunamų savivaldybėje raštų. O kas trukdo deleguoti šią valstybės funkciją ir ministerijoms? Tai kur dingio kalbos politika, vienintelis likęs valstybingumo garantas? Norėčiau pacituoti šviesaus atminimo filosofo Romualdo Ozolo mintį: „Kalba pati apsiginti negali, ją reikia ginti.“

Siūloma pataisa, kuria naikinamos savivaldybių kalbos tvarkytojų pareigybės, jau prieštaravo „Valstybinės kalbos politikos 2003–2008 m. gairėms“, kurias patvirtino Lietuvos Respublikos Seimas 2003 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. IX–1595, jose „Padėties apžvalgoje“ rašoma, kad veikia kalbos norminimo, tvarkybos ir priežiūros institucijos: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Valstybinė kalbos inspekcija, savivaldybių kalbos tarnybos.

Naujame „Valstybinės kalbos politikos 2009–2013 m. gairių“ projekte jau savivaldybių kalbos tvarkytojus norima išmesti kaip atgyveną, nors tose pačiose „Gairėse“ nurodyta dar didesnė grėsmė kalbai – globalizacija ir migracija.

Valstybinės kalbos politikos įgyvendinimo kryptyse, minėtose „Politikos 2003–2008 m. gairėse“, buvo siekiama stiprinti lietuvių kalbos pozicijas daugiakalbės Europos sąlygomis, aiškiau apibrėžti savivaldybių kalbos tvarkytojų grandies statusą ir kompetenciją, tobulinti kalbos vartojimo taisyklingumo metodiką. Šiuo metu tai yra dar svarbiau, bet norima tai naikinti.

Per nepriklausomybės metus kalbos tvarkytojai pateisino savo darbo svarbą, todėl savivaldybių merai juos gynė ir gina nuo Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkės Irenos Smetonienės naikinimo pozicijos steigiant baudžiamuosius kalbos inspektorių būrius apskrityse, kai apskričių nebeliko, dabar – didžiuosiuose miestuose gina ir nuo dabartinės Valstybinės kalbos komisijos pirmininkės D. Vaišnienės vingrybių. Gal tos komisijos iš viso neveiksmingos ir jų nereikia? Jau dvi kadencijas

Seimas nepritaria šioms Valstybinės kalbos įstatymo pataisoms, kai norima naikinti kalbos tvarkytojus, atsižvelgdamas į Savivaldybių asociacijos rekomendacijas ir į valstybinės kalbos visuotinumą ir puoselėjimo principą. Juk niekas iš tiesų dar neištyrė, kas veiksmingiau: ar baudimas, ar taisyklingos kalbos nuolatinis įtvirtinimas, puoselėjimas ir propagavimas. Dabartinėje Lietuvoje kalbos tvarkytojus palyginčiau su Motiejaus Valančiaus pasekėjais, kovojančiais Lietuvoje už blaivybę.

Didėjant migracijai ir įsigalint dvikalbystei, savivaldybių kalbos tvarkytojai yra regiono taisyklingos kalbos saugotojai, svarbus valstybinės kalbos priežiūros ir tvarkybos institutas, užtikrinantis nuoseklų valstybinės kalbos politikos įgyvendinimą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Kalbos priežiūros institutų kūrimas tik didžiuosiuose miestuose suniekina valstybinės kalbos statusą ir prieštarauja Konstitucijai kaip valstybinės kalbos garantui visai tautai, daro neveiksmingą Valstybinės kalbos įstatymą.

Tikiu, kad Seimo nariai nemenkins lietuvių kalbos steigdami tik baudžiamuosius kalbos priežiūros būrius didžiuosiuose miestuose, o stiprins valstybinės kalbos statusą ir į naujos redakcijos Valstybinės kalbos įstatymą įrašys kalbos tvarkybos ir priežiūros institucijas – savivaldybių kalbos tarnybas. Juk tauta gyva, kol turi gražią kalbą.

